

1 + 1 = 3

Het hoe-wat-waarom van een symposium

Door: Wilna Steenbergen, Jan Koeleman, Engelen Hulsman

Een verbinding leggen tussen verleden en heden, tussen de inspiratie van toen en die van nu. Dat is wat de geestelijk verzorgers van Bronovo en Nebo beogen. In dit artikel doen ze verslag van hun inspanningen om die verbinding te leggen en de inspiratiebronnen aan te boren.

Den Haag, 10 februari 2011

De kapel van het Bronovoziekenhuis is vol geroezemoes. In een hoek van de ruimte wordt muziek gemaakt. Onder de musici een bekend gezicht; het is een van de chirurgen. Op de eerste rij, helemaal vooraan, zitten drie oudere vrouwen: diaconessen van Bronovo. Geleidelijk aan lopen er allerlei mensen binnen en zoeken een plek. Het zijn medewerkers van Bronovo en van het bijbehorende verpleeghuis, Nebo. Er zijn vrijwilligers. Een enkele oud-medewerker. Wat mensen van buitenaf. De fotograaf, in het dagelijks leven IC-verpleegkundige, neemt de eerste foto's. Bij het raam staat Riëtte Beurmanjer, theoloog en docent dans. Zij zal straks het programma openen. Het wachten is nog op Roos Vonk, hoogleraar sociale psychologie uit Nijmegen, die een lezing zal houden.

Met zo'n honderd mensen is de zaal goed gevuld als even later Riëtte Beurmanjer op het podium staat. Zonder al te veel woorden, en zo te zien zonder al te veel moeite, brengt zij die honderd mensen in beweging en zet zo de toon voor de middag. Want iedereen kent en herkent de woorden waarmee ze hen aan het werk zet: de bezorgdheid die het werken in de zorg vaak met zich meebrengt, en de zorgeloosheid die je zo hard nodig hebt om het vol te houden. De zorgvuldigheid waarmee je je werk wilt doen, en de zorgzaamheid die in je leeft

en die je samen vorm wilt geven. Alleen en samen zoekt iedereen naar passende houdingen en bewegingen bij die woorden, en een kwartier lang is de kapel één en al beweging. Op de achterste rij staan wij als geestelijk verzorgers, organisatoren van dit symposium. We doen mee in de beweging die gaande is, en tegelijkertijd kijken we met wat afstand (en nieuwsgierigheid) naar wat er gebeurt. We zien hoe mensen enthousiast en betrokken meedoen in wat er aangereikt wordt. En we zien dat het enthousiasme en de betrokkenheid in de loop van die middag blijven, ook bij de lezing van Roos Vonk, ook bij de workshops die later op de dag gegeven worden.

Hoe?

Hoe is het zover gekomen? Die vraag stellen collega's wel eens, en die vraag stellen we onszelf ook nog weleens. Hoe liep het ook alweer, vanaf het allereerste idee tot aan de huidige situatie: een jaarlijks symposium voor de Stichting Bronovo-Nebo, verbonden met de identiteit van de stichting, gesteund en gedragen door de organisatie? Eén ding is duidelijk: het is niet vanzelf gegaan. Het heeft tijd en moeite gekost, en een lange adem. Vooral in het begin kwam er veel denk- en praatwerk bij kijken. Als geestelijk verzorgers hebben we veel met elkaar om de tafel gezeten. Steeds weer kwamen dezelfde waarnemingen en vragen terug.

Riëtte Beurmanjer brengt mensen in beweging. Foto: Lenneke Pijtak

‘Wat werken hier veel betrokken medewerkers,’ zeiden we vaak, ‘mensen die met hart en ziel zorgen en veel voor patiënten en bewoners overhebben.’ ‘Wat bijzonder eigenlijk dat levensbeschouwing hier in huis voor veel mensen een rol speelt,’ zeiden we, ‘in hun leven en in hun werk.’ Maar we zeiden ook: ‘Wat jammer als de organisatie dat kwijt zou raken’ en: ‘Kan er eigenlijk niet meer aandacht aan besteed worden?’ Steeds weer kwamen we uit bij dezelfde vragen: Zouden we niet méér kunnen met de (christelijke) identiteit van de organisatie? Zouden Bronovo en Nebo daar niet actiever vorm aan kunnen geven? Op een inspirerende en stimulerende manier, waar mensen in het werk iets aan hebben? Onze gedachten daarover, toegespitst op die ene vraag: of er niet méér zou kunnen met de identiteit van de Stichting, legden we op een goed moment voor aan de Raad van Bestuur. Dat leidde tot een zinvol gesprek over ver-

leden en heden van ziekenhuis en verpleeghuis, over de geschiedenis van de diaconessen van Bronovo en het gereformeerde verleden van Nebo, en over de medewerkers van nu en hun betrokkenheid en inspiratiebronnen, die vaak zo anders van kleur, maar net zo waardevol zijn.

Alleen denk- en praatwerk zou geen jaarlijks symposium hebben opgeleverd. Terwijl wij onze gedachten vormden en voorlegden aan geïnteresseerden, waren er andere ontwikkelingen gaande. De diaconessen van Bronovo vormen een steeds kleinere kring van steeds oudere zusters. In 1988 trad de laatste diacones uit actieve dienst. Vanaf dat moment waren ze allemaal gepensioneerd. Tot 2005 woonden er nog enkele diaconessen in Westerlicht, een gebouw op het terrein van Bronovo. De anderen woonden verspreid over het land. Met het ontmantelen van Westerlicht verdween de tra-

ditie letterlijk meer uit zicht. De halfjaarlijkse reünie die de diaconessen vanouds organiseerden – en waar zij elkaar en een kring van getrouwen om hen heen ontmoetten – bestond nog steeds, maar het was merkbaar dat die kring steeds kleiner werd, en dat de organisatie van de reünie met het stijgen van de leeftijden een steeds grotere belasting werd. Wie de vraag precies stelde, en of de vraag wel expliciet gesteld werd of alleen maar impliciet doorklonk, weten we niet meer. Maar ergens uit de hoek van diaconessen en Raad van Bestuur klonk ‘of wij het niet konden overnemen’ en ‘of wij niet iets met de traditie konden doen voor alle medewerkers’. Eén plus één werd twee, en zo ontstond het concrete plan voor een voortzetting van de diaconessenreünie, maar dan in andere vorm en voor een wat andere, bredere doelgroep, georganiseerd door de geestelijke verzorging en gedragen door de Raad van Bestuur.

Wat?

Het werd een jaarlijks symposium, te houden rond de stichtingsdag van Bronovo. Het vond voor de eerste keer plaats in februari 2010, bij het 145-jarig bestaan van Bronovo. Daar ging meer dan een half jaar voorbereiding aan vooraf. Ervaring in het organiseren van symposia hadden we niet, en daarom riepen we de hulp in van Reliëf, vereniging van christelijke zorgaanbieders. Samen met Thijs Tromp, destijds beleidsmedewerker bij Reliëf, maakten we een plan. We wilden een brede insteek waarbij veel medewerkers zich thuis konden voelen. Tegelijkertijd wilden we het kleine aantal actieve diaconessen die er nog zijn een actieve rol geven om de achtergrond en traditie van de Stichting te benadrukken. En vooral wilden we die twee verbinden: de traditie van de diaconessen, waarin geloof een belangrijke rol speelde, en de motivatie en inspiratie van verpleegkundigen en verzorgenden van nu. Al bij de voorbereiding van het eerste symposium maakten we nog een paar belangrijke keuzes. We kozen voor stijl, bijvoorbeeld, want dat past bij Bronovo en Nebo en bij de Haagse wijk

Benoordenhout waarin de huizen liggen. We kozen ook voor levendigheid: voor muziek, voor verhalen, voor beweging. Want inspiratie moest volgens ons niet alleen in woorden klinken, maar op allerlei verschillende manieren te ervaren zijn. Vanuit deze gedachten ontstond een programma met het thema ‘Daar doen we het voor! Inspiratie en motivatie in de zorg’. Onvergetelijk op dat symposium was Thérèse Heijne die twee van onze diaconessen interviewde over hun inspiratie. Interessant was professor Mieke Grypdonck, die vertelde waarom verpleging méér dan een vak is en betoogde dat inspiratie hard nodig is om het vol te houden. En heel bijzonder was het om een zaal vol medewerkers bezig te zien met kwast en verf om in een schildering iets van hun eigen motivatie te verbeelden.

Wat nu, na deze eerste krachttoer? Want dat is de organisatie van een symposium zeker. Verbreden, dachten wij. Dat in elk geval. Hadden we het eerste symposium als geestelijk verzorgers zelf georganiseerd, nu wilden we graag meer medewerkers betrekken bij de voorbereiding. We kozen voor ‘ideeën lunches’. Twee maal twaalf medewerkers uit allerlei geledingen van Bronovo en Nebo nodigden we uit om met ons te komen lunchen. Bij die lunches vroegen we hun het hemd van het lijf. Wat speelt er in je werk? Wat vind je belangrijk? Wat heb je nodig om geïnspireerd te blijven? Hoe kunnen wij daartoe bijdragen? Het werden interessante gesprekken, waarin veel ter sprake kwam en waarin we twee belangrijke lijnen ontwaarden. De eerste was: ‘Hoe houd ik het vol met die hoge werkdruk en alle veranderingen in de zorg?’. En de tweede: ‘Hoe doen we dat *samen*, als mensen en teams onder druk steeds meer op zichzelf gericht raken?’ Zo ontstond een richting voor het thema van het tweede symposium, dat als titel kreeg: ‘1+1=3, de inspiratie van samen zorgen’. Dat werd het symposium in februari 2011, waar dit verhaal mee begon, en waarin opnieuw heden en verleden, inspiratie en motivatie, stijl en levendigheid een plek kregen. Riëtte Beurmanjer zorgde voor bewe-

Diaconessen van Bronovo. Foto: Lenneke Pijtak

ging die ons bij het thema bepaalde, Roos Vonk vertelde een praktisch verhaal over samenwerking dat veel aanknopingspunten bood voor medewerkers op de werkvloer. In de workshops konden deelnemers samen zingen, dansen, Afrikaans trommelen, of – iets minder actief – doorpraten over inspiratie in het werk en manieren om het vol te houden. En ook dit keer speelden de diaconessen een belangrijke rol in het geheel.

Waarom?

Op verzoek van de Raad van Bestuur is het symposium een jaarlijkse traditie geworden. Waarom? Omdat het een goede mogelijkheid is om op een positieve manier aandacht te besteden aan de traditie, denken wij, en omdat het motiverend werkt voor medewerkers. In de loop van de jaren hebben we gemerkt dat de waardering voor de eigen geschiedenis, en dan vooral de christelijke achtergrond als belangrijk deel van die geschiedenis, verschoven is. Bronovo en Nebo zijn vanouds huizen die de traditie hoog in het vaandel hebben. Oog voor de geschiedenis was er al wel. Steeds meer is er daarnaast ook oog gekomen voor de betekenis

van die geschiedenis voor het heden. De brug tussen verleden en heden lijkt steeds belangrijker te worden. Een bijeenkomst als deze is voor de Stichting een mooie gelegenheid om (de geschiedenis van) de diaconessen, die van oudsher in Bronovo al in ere gehouden werd, nog eens extra in het zonnetje te zetten. Tegelijkertijd is het een mogelijkheid om – juist waar het om inspiratie gaat – nadrukkelijk de slag van het verleden naar het heden te maken. De diaconessen zelf zijn er heel duidelijk in dat het er in deze tijd anders aan toegaat dan vroeger, en dat ook de inspiratie vaak uit andere bronnen komt en anders vorm krijgt. ‘Zoals het in onze tijd was, zo kan het niet meer’, zeggen zij, ‘maar wat hetzelfde gebleven is, is dat er ook nu goed en met aandacht gezorgd wordt door betrokken mensen. Daar gaat het om.’ Zij verwoorden daarmee wat in Bronovo en Nebo steeds duidelijker wordt: dat de organisatie als geheel niet alleen een stevige traditie nodig heeft, maar er ook belang bij heeft dat de huidige medewerkers van Bronovo en Nebo inspiratie opdoen voor hun dagelijkse werk. Een jaarlijks symposium kan een stimulans zijn om – met aandacht voor de wortels en samen met veel

medewerkers – te zoeken naar hedendaagse vormen, naar nieuwe manieren om de bezieling in de zorg levend te houden.

Als geestelijk verzorgers vinden we het van groot belang dat dit deel van ons werk niet alleen door ons geïnitieerd is en gedragen wordt. Wij denken dat betrokkenheid en inzet van de Raad van Bestuur een voorwaarde is om ermee door te kunnen gaan. Net zo goed realiseren we ons dat de diaconessen, zolang zij daartoe in staat zijn, bij de jaarlijkse symposia betrokken moeten zijn. Hun traditie, de diaconessengeschiedenis van Bronovo, in combinatie met de christelijke wortels van verpleeghuis Nebo, is de basis waarop we in de huidige instelling verder bouwen als we aandacht besteden aan inspiratie. Openheid vinden we de derde voorwaarde: huidige medewerkers – met vaak minder welomschreven levensbeschouwingen dan de diaconessen – moeten op zo'n middag iets kunnen vinden wat hen raakt en motiveert.

Zelf gaan we, als dienst geestelijke verzorging, graag door met het organiseren van deze symposia. Uiteraard om de redenen die hier genoemd zijn, maar ook omdat het afwisseling geeft in het werk. En misschien wel vooral omdat het een heel andere mogelijkheid is om medewerkers te bereiken. Op zo'n dag – waarop zij even van de werkvloer af zijn – raak je op een andere manier aan hun inspiratie dan in het dagelijks werk op de afdelingen mogelijk is. Het biedt hun ook de kans om het met anderen te delen, en daar wordt inspiratie meestal meer van. Toch is de vorm voor ons niet heilig, dat moet gezegd. Wat hier (in Bronovo en Nebo) en nu (in deze tijd, met deze mensen, nu we de diaconessengeschiedenis nog in levenden lijve bij ons hebben) blijkt te werken, is een symposium in deze vorm. Als de tijden veranderen en er een nieuwe situatie ontstaat, zullen wij mee moeten veranderen. Dan kan het zijn dat we moeten nadenken over heel andere activiteiten of heel andere vormen.

1+1= 3

Voorlopig zetten wij de lijn van symposia voort. We willen daarbij heel graag dat één plus één samen drie wordt. Dat betekent dat niet alles bij ons vandaan moet komen. Dit keer hebben we al verschillende medewerkers betrokken: voor de muziek, voor de foto's, bij de voorbereiding. In de toekomst willen we dat meer en meer gaan doen. Graag zouden we – meer nog dan deze keer – al buiten de symposia om met medewerkers in gesprek gaan over hun inspiratie in het werk. Natuurlijk, daarbij kunnen we ideeën opdoen voor een volgend symposium en dat is nuttig. Maar dat nut komt pas op de tweede plaats. Het delen van verhalen staat voorop, dat is op zichzelf al zinvol. Ook in de praktische uitvoering kunnen meer mensen mee gaan doen. Vele handen maken licht werk, tenslotte. Maar vooral past het volgens ons bij de inspirerende taak van de geestelijke verzorging dat wij het werk niet allemaal zelf hoeven te doen. Wij geven een zetje – met een aanzet tot gesprek, een goed doordacht programma, een inhoud om bij stil te staan – maar de beweging komt uit mensen zelf. Zij pakken het op, doen mee, komen in beweging.

Natuurlijk hebben we nog wensen en doelen. Het symposium heeft nu twee keer een volle kapel getrokken, maar we zien ook goed welke groepen ontbreken. We zouden graag nog meer medewerkers van de werkvloer bereiken: de gewone verzorgenden uit het verpleeghuis, bijvoorbeeld, en medewerkers van de huishouding en de technische dienst. Ook een heel andere groep was nog vrijwel onzichtbaar: de artsen. Waarmee zouden we hen kunnen trekken? Is er van zo'n symposium nog meer een echt *samen* te maken? Ook over dit soort vragen denken we na, op weg naar een volgend symposium. Ondertussen is het vooral het enthousiasme en de betrokkenheid van het laatste symposium dat naklinkt in onze oren en ons gemotiveerd houdt.

* Wilna Steenbergen, Jan Koeleman en Engelen Hulsman zijn geestelijk verzorger bij Stichting Bronovo-Nebo in Den Haag.